

зрозуміти витoki сучасних дискусій про українську ідентичність у довгій історичній перспективі.

Список використаних джерел

1. Kohl, Johann Georg. Reisen im Inneren von Rußland und Polen. Bd. 2: Die Ukraine. Kleinrußland. Dresden, 1841. 414 p.

СЕМЕНЕНКО Анжеліка Андріївна,

доцент кафедри цифрового візуального
мистецтва Національної академії
образотворчого мистецтва
і архітектури, кандидат філософських
наук

**РОБОТА З КУЛЬТУРНОЮ ПАМ'ЯТТЮ
У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ**

Пам'ять – одна з фундаментальних категорій індивідуальної та суспільної свідомості. Культура як форма існування людського світу є певним чином структурованою, візуалізованою, матеріалізованою пам'яттю. Робота з культурною пам'яттю набуває особливої актуальності в умовах глобалізаційних процесів та загострення цивілізаційних конфліктів. Теми культурної спадщини і пам'яті були актуалізовані у соціально-філософській та культурологічній думці не так давно – у другій третині ХХ ст. Публікації, присвячені колективній пам'яті (Яна Ассмана, Юрія Лотмана, П'єра Нора, Моріса Хальбвакса, Патріка Х. Хаттона), вводять її в центр міждисциплінарного дискурсу й розкривають теоретичну колізію, де культурна пам'ять і соціальна ідентичність існують та функціонують як взаємопов'язані і взаємообумовлені. Культурна пам'ять постає не сховищем інформації про минуле, а складною, постійно змінюваною субстанцією, що не зберігає, а продукує смисли важливі для теперішнього та майбутнього соціальної групи, її суб'єктності.

Астрід Ерл (Astrid Erll) пропонує поняття «культурна пам'ять» (cultural memory) «як фундаментальний міждисциплінарний проєкт». Культурна пам'ять охоплює соціальну пам'ять (дослідження пам'яті в соціальних науках), речову чи медійну пам'ять (що є в центрі уваги літератури і медіадосліджень) та ментальну чи когнітивну пам'ять (досвіди психології і неврології) [1, с. 2–4].

Робота з культурною пам'яттю це широкий комплекс практик – від академічних досліджень до повсякденних освітніх та культурних ініціатив. Так, сфера культурної політики має визначити саму «політику пам'яті», розвивати інституції пам'яті (музеї, архіви, меморіали, культурні центри),

підтримувати національне мистецтво, мову, традиції. У сфері освіти формується критичне і відповідальне ставлення до минулого шляхом включення національної історії, літератури, мистецтва, народної творчості в освітні програми. Медіа та публічний простір артикулює суспільству спільну історію та культуру через кіно, музику, медіапроекти, фестивалі, виставки, топоніміку, пам'ятники й пам'ятні дати.

Важливою сферою формування культурної пам'яті є громадські ініціативи (локальні проекти зі збереження спадщини, відродження фольклорних традицій, документування спогадів очевидців історичних подій), те, що означається як «збірна пам'ять» (collected memory) [3, с. 2]. Цей напрям актуалізується тільки у «відкритих суспільствах» і саме він забезпечує державну політику пам'яті від надмірного офіціозу, уніфікації та помпезності. Таким чином, активність різних соціальних груп, що відстоюють своє право на пам'ять, борються за поліфонічність пам'яті у публічному просторі витуває тестом на рівень розвитку громадянського суспільства, плюралізм і конкуренцію соціально-політичної сфери.

Метою, що визначає «хто кого змусить пам'ятати, про що саме і чому» (Алон Конфіно), є захист і збереження групової ідентичності, її норм та цінностей. Особливо актуальною для українського суспільства зараз є досвід роботи з колективними травмами, що вимагає філігранних вмінь балансувати між користю та небезпекою «пропрацювання» травматичного досвіду. Адже сформовані культурною пам'яттю нарації та символічне виробництво має бути доданням «темної роботи травми», що загрожує на фоні тривання травматичного досвіду, стати не складовою, а домінуючою основою ідентифікації соціуму, заміщаючи у суспільній свідомості образ майбутнього образами минулого.

З точки зору формування національної ідентичності особливо важливим компонентом функціонування культурної пам'яті виступають, крім комеморативних практик (річниці, дні пам'яті, вшанування, канонізація героїв) і культурного виробництва (мистецтво та медіа), механізми відновлення справедливості (розслідування подій, створення трибуналів, покарання винних, компенсації постраждалим). Саме ця складова здатна закласти основи здорового сприйняття нацією себе та своїх жертв та втрат, і паралельно досвіду горювання, закласти основи осмислення перемог і сенсів боротьби народу за незалежність та ідентичність.

Широкомасштабне вторгнення в лютому 2022 року активізувало внутрішньо-українську дискусію щодо деколонізації своєї культури. Рефлексивна робота щодо характеру та проблем власної культури та ідентичності неминує загострює питання ревізії культурної пам'яті та матеріального її втілення: здійснюються як теоретичні дискусії, так і акції санації українських територій від символів та маркерів належності до імперської культури Росії.

Такий сплеск нового текстотворення в українській культурі, що виражається у практиці «забуття», «збереження», «реконструкцій» минулого у символічних культурних формах («інвентарізація» пам'ятників, організація

студій пам'яті (memory studies), численних громадських рухів та організацій задля збереження традиційного культурного комплексу українства, утворення нових музеїв, заповідників, пам'ятників тощо), є довгоочікуваним і закономірним процесом становлення культурної пам'яті та самоідентифікації української нації. Він поки ще не є достатнім, щоб компенсувати всі ті численні культурні травми, пережиті вітчизняною культурою, та надскладну реальність сьогодення. Але являє собою потужний рух семіотичного зсуву, результатом якого певно стане гармонізований образ України, формування культурної пам'яті та продукування нових культурних смислів, актуальних не тільки для вітчизняної, а й для світової культури.

Список використаних джерел

1. Erll A. Cultural Memory Studies: An Introduction. Cultural Memory Studies. An International and Interdisciplinary Handbook / ed. by A. Erll, A. Nünning in collaboration with Sara B. Young. Berlin, New York : Walter de Gruyter, 2008.
2. Confino, Alon. Collective Memory and Cultural History: Problems of Method. *The American Historical Review* 102, no. 5 (1997): 1386–1403. DOI: <https://doi.org/10.2307/2171069>
3. Young James E. The Textures of Memory: Holocaust Memorials and Meaning. New Haven : Connel UP, 1993.

СИЛКА Оксана Захарівна,
професор кафедри міжнародних
відносин і суспільних наук
Національного університету
біоресурсів і природокористування
України, доктор історичних наук,
доцент;

РЕДЬКО В'ячеслав Дмитрович,
аспірант кафедри міжнародних
відносин і суспільних наук
Національного університету
біоресурсів і природокористування
України

СЕЛЯНСЬКИЙ ПУБЛІЧНИЙ ПРОСТІР ЯК ІСТОРИКО-ПРАВОВА ОСНОВА ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю осмислення історико-правових засад зародження та функціонування публічного простору українського села як соціальної практики, у межах якої формувалися